

Шангар О.О.

*студентка 4-го курсу, ФСП,
НТУУ «КП»*

*Науковий керівник:
Пряміцин В.Ю., викладач, ФСП,
НТУУ «КП»*

Доступність вищої освіти в Україні: проблеми та перспективи правового врегулювання

Переоцінка базових цінностей і понять відбувається як наслідок або супутник тих процесів, які переживає суспільство. Динамічність процесів, що відбуваються у нашому суспільстві сьогодні, потребує відповідного динамічного осмислення і адекватної адаптації нашого теоретичного розуміння і відповідних змін у динаміці практичних підходів до вирішення проблем доступності вищої, а головне якісної освіти в Україні.

Актуальність дослідження проблеми доступності вищої освіти зумовлена співіснуванням різнонаправлених векторів розвитку національної освіти: з одного боку, підвищенням вимог до рівня і якості освіти, що необхідна сьогодні пересічному українцю для задоволення соціально-економічних потреб і підвищення якості життя, а з іншого боку – вразливістю забезпечення рівних можливостей доступу до вищої освіти

Проблема доступності освіти стає соціально гострішою з переходом на рівень вищої освіти, яка не є обов'язковою, але критично доцільною і необхідною передумовою забезпечення якісного життя, соціальної стабільності та перспективи. Саме тому доступність вищої освіти впливає на соціальний баланс і динаміку економічної спроможності населення і держави. За даними статистики ООН, 78% людей в Україні перебувають за межею бідності.

Проблема соціальної нерівності доступу до освіти поступово стає в Україні додатковим джерелом подальшої соціально-економічної нерівності, яка сприяє поглибленню соціального розшарування. Доступність та ймовірність участі у системі вищої освіти різко зменшується в міру погіршення матеріального становища і зниження соціального статусу сім'ї, віддаленості проживання від великих міст та обласних центрів.

Доступність вищої освіти визначають як сукупність реальних умов забезпечення рівних можливостей для здобуття вищої освіти індивідами, незалежно від їхнього економічного становища. З урахуванням об'єктивних реалій, проблема забезпечення рівного доступу до вищої освіти розуміється не тільки як створення рівних можливостей для здобуття вищої освіти, але і як розширення можливості для тих груп населення, які традиційно обмежені в ньому.

До їх числа можна віднести наступні групи: особи з обмеженими можливостями, етнічні меншини, особи, що проживають у віддалених районах та сільській місцевості, жінки за деякими спеціальностями (військові/морські), особи з соціальних груп з низьким прибутком. Проблему нерівності доступу до вищої освіти визначають як правову нерівність, яка розуміється як нерівність прав, що закріплені на законодавчому рівні; соціально-економічну нерівність, яка розуміється як нерівність доступу до освіти чи досягнень в системі освіти, обумовлена нерівними соціально-економічними характеристиками різних груп людей.

Вирішуючи проблему доступності вищої освіти в Україні, необхідно зважати на такий параметр як якість вищої освіти, оскільки глобальні процеси сьогодення потребують іншої якості знань, іншого типу мислення, а відповідно і освітніх систем, які б їх забезпечували. На мою думку, ознакою критерію якісної освіти все виразніше набуває здатність індивіда розв'язувати складні проблеми в умовах, що постійно змінюються і ускладнюються, вміння застосовувати інформацію, яке набуває щоразу більшого значення, ніж досконалість способів її накопичення. Саме тому нагальною потребою сьогодення для більшості країн світу постає необхідність переведу від усталеної адаптаційної освітньої моделі, притаманної індустріальному і постіндустріальному суспільствам до моделі інноваційної, мета якої полягає у розвитку здібностей людини швидко й раціонально адаптуватися до мінливих умов.

Сучасні світові процеси і їх перебіг загострили питання якості освіти в Україні і дотичних до нього питань: якість української освіти в контексті європейських стандартів; показники якості вищої освіти; критерії доступності вищої освіти.

Серед актуальних питань, що перейшли в статус національних і проблемних для запровадження і, тому актуальних для дослідження, за останні роки все частіше звучить питання доступності саме якісної вищої освіти усіма верствами населення, оскільки саме якість вищої освіти є валідним індикатором рівня відповідності різноманітних аспектів вищої освіти системі існуючих вимог, соціальних норм, державних та міжнародних освітніх стандартів та її здатності задовольняти потреби громадян і суспільства загалом.

Забезпечення доступності якісної вищої освіти в Україні проходить на тлі розв'язання протиріч між кількістю – якістю (збільшення кількості навчальних закладів за рахунок приватних вишів і контрактної форми навчання і зниження якості освітніх послуг для всіх бажаючих) і, відповідно, можливістю-доступністю (зниженням як державних можливостей забезпечити належне фінансування освіти, так і можливостей усіх сімей забезпечити необхідну фінансову підтримку дітям для отримання належної якісної, а не формальної вищої освіти). Зміна деяких параметрів національної освіти, таких як мобільність, спричинила додаткову проблему – «витоку мізків» у пошуках якісної освіти за межами країни і зниженням інтелектуального потенціалу нації. Усе це і викликало суспільний, дослідницький резонанс до такої проблеми.

Найважливішими показниками, які безпосередньо впливають на доступність якісної вищої освіти, вважаю: професіоналізм професорсько-викладацького складу і доступність національних вишів і студентів до їх професійного залучення і спілкування; наявність/доступність до якісного навчально-методичне забезпечення; доступність до і конкурентоспроможність національних випускників на світовому ринку праці; свободу науково-дослідної

діяльності; культуру автономності, відкритості, відповідальності й звітності ВНЗ перед суспільством.

Увагу привертає питання шляхів і механізмів регулювання проблеми доступності якісної вищої освіти. Зазвичай виділяють декілька основних механізмів забезпечення доступності вищої освіти: фінансові – розробка і реалізація широкомасштабних програм пільгового кредитування отримання вищої освіти, сімейних кредитів на освіту, студентських позик, грантів; державна дотація пільг для навчання залежно від доходів сім'ї; створення системи робочих місць виключно для студентів за місцем їх навчання для сплати за пільги та дотації; організаційно-економічні – зниження інституціональних бар'єрів для створення рівних стартових можливостей за якістю освітніх послуг, одержуваних у середній школі, а потім забезпечення рівних можливостей для переходу з середньої – у вищу школу.

Ще одним аспектом є автономія, яка потрібна кожному університету для того, щоб отримувати, передавати і акумулювати знання у той спосіб, який він вважає найкраще слугуватиме науці, нації і кожному студентові. Автономні університети краще адаптуються до потреб суспільства. Автономія дозволяє університетам змінювати навчальні плани і коригувати зміст освіти. Саме принцип автономності закладено у новому законі про вищу освіту, прийнятому у 2014 році.

Таким чином сучасний контекст розвитку освітніх процесів загострює питання доступності якісної вищої освіти для усіх категорій споживачів і різних верств населення. Серед механізмів регулювання цієї проблеми в Україні найбільш дієвими є соціально-економічні, фінансові, організаційно-інституціональні важелі. Університетська автономія покликана забезпечити якість та доступність вищої освіти в сучасних умовах функціонування університетів для забезпечення умов виконання ними своїх функцій.